

ZPRÁVY

Mezinárodní vědecká konference Čáslav 1618. Počátek české války. Mezinárodní vědecká konference, konaná k 400. výročí vypuknutí českého stavovského povstání 1618–1620

Mezinárodní vědecká konference se konala jako součást připomínkových akcí ke 400. výročí bitvy u Čáslavi, první bitvy českého stavovského povstání a současně třicetileté války 1618–1648. Tuto konferenci společně uspořádali Městské muzeum a knihovna Čáslav, Muzejní a vlastivědný spolek Včela čáslavská, Mikroregion Čáslavsko, Archeologický ústav AV ČR Praha a Akademie věd ČR dne 16. května 2018 s navazujícím programem příštího dne. Hlavními organizátory byli především PhDr. Drahomíra Nováková z Městského muzea a knihovny v Čáslavi, Mgr. Aleš Knápek z Muzea Vysočiny Havlíčkův Brod a PhDr. Jiří Jurok, CSc. z Muzea Novojičínska. Dr. D. Nováková zajistila technické a organizační zázemí konference, Mgr. A. Knápek přišel s iniciativou jejího uspořádání, podílel se na výstavě o bitvě a podnikl archeologický výzkum bojiště, zatímco Dr. J. Jurok zprostředkoval účast tří zahraničních historiků z Polska, Maďarska a Slovenska a sestavil konferenční program. Konferenci zahájil v Novém sále Dusikova divadla místostarosta města Čáslavi Ing. Daniel Mikš.

V prvním dopoledním bloku referátů o okolnostech bitvy u Čáslavi jednáni otevřel Mgr. Aleš Knápek z Muzea Vysočiny Havlíčkův Brod referátem „*Bitva u Čáslavi*“. Referující pojednal o prvním vítězství české stavovské armády pod velením Jindřicha Matyáše Thurna nad císařskou armádou vojevůdce Dampierra ve dnech 12.–18. září 1618. Stalo se tak po předchozí potyčce u Jindřichova Hradce, ani ne tak zásluhou slabšího českého dělostřelectva vyzbrojeného lehčími děly falkonety a snad později i těžkými děly, jako spíše vzrůstající nemocností císařských (tyfus a úplavice), jejich nedostatkem řádných zimních kvartýrů a dále pod vlivem zprávy o brzkém příchodu slezské hotovosti pod velením knížete Jana Jiřího Krnovského. Mgr. et Mgr. Klára Andresová z Vojenského historického ústavu Praha a Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze v příspěvku „*Jak rozbít polní tábor u Čáslavi? Zamyšlení nad povahou vojenského tažení a polního tábora na základě dobových vojenských pouček*“ porovnávala celou řadu vojenských pouček či příruček od teoretiků vojenství a tehdejších velitelů, jako například generála Basty v Uhrách aj., a pokusila se představit vybudování tábora císařských u Čáslavi podle jejich zásad – v blízkosti vodních zdrojů, s opevněním v podobě valů a příkopů a pod strážní službou, na rozdíl od tábora stavovských, soustředěných v městě Čáslavi. V zajímavém referátu „*Dělostřelectvo na počátku třicetileté války a bitva u Čáslavi*“ rozebral vojenský odborník Ing. Pavel Hrnčírík, Ph.D. z Prahy zprávy kronik zvláště Pavla Skály ze Zhoře a Mikuláše Dačického z Heslova a jiných pramenů o záhadných typech těžkého, středního a lehkého

dělostřelectva v bitvě u Čáslavi, jež určil podle dobových popisů a představil na dobových nákresech. Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. z katedry historie Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni a katedry archivnictví a pomocných věd historických FF Univerzity Hradec Králové v příspěvku „*Arnošt z Mansfeldu a české stavovské povstání*“ představil biografii generála Mansfelda, původně katolíka, vyslaného na pomoc českému stavovskému povstání vévodou Emanuelem Savojským, přičemž již v listopadu 1618 dobyl město Plzeň. Jednalo se patrně o nejschopnějšího stavovského vojevůdce, bojujícího na straně Falce až do konce a podlehnuvšího nakažlivé nemoci po skončení dánského tažení do České koruny a Uher poblíž Sarajeva v roce 1626, kdy již směřoval do Benátek, jimž chtěl nabídnout své služby.

Ve druhém dopoledním bloku referátů měli účastníci konference možnost seznámit se s vývojem sousedních zemí a států během třicetileté války. Doc. PhDr. Vladimír Segeš, Ph.D. z Vojenského historického ústavu Bratislava v referátu „*Uhorská stavovská povstania a tridsaťročná vojna*“ přiblížil všech pět uherských stavovských povstání v 17. století, ale zejména se zaměřil na dvě povstání sedmihradského vévody Gábora Bethlena a sedmihradského knížete Jána Rákocziho během třicetileté války, kdy zvláště Gábor Bethlen celkem třikrát táhl ze svého sídla Alba Iulia na sídlo Habsburků Vídeň. Postavě Gábora Bethlena se věnoval také Dr. Attila Tózsza-Rigó z Univerzity Miskolc v příspěvku „*Die Beurteilung Gábor Bethlens in der westeuropäischen und ungarischen Fachliteratur*“, jenž se pokusil porovnat charakteristiky tohoto sedmihradského vévody v anglické a německé literatuře a na závěr publikum seznámil s několika posledními soubornými díly o něm v maďarské historiografii. Univ. Prof. Dr. Wojciech Iwańczak z Univerzity Kielce v referátu „*Wojna trzydziestoletnia w polskiej historiografii*“ podal nejen přehled posledních prací polské historiografie o třicetileté válce, ale zamyslel se celkově nad souvislostmi tohoto celoevropského konfliktu a neutrální pozicí Polska v něm. Na závěr druhého bloku referátů vystoupil PhDr. Jirí Jurok, CSc. z Muzea Novojičinska p. o. s referátem (pod názvem „*Politické myšlení protagonistů českého stavovského povstání Jana Oršínovského z Fürstenfeldu a Mikuláše Diviše z Doubravína*“) obracejícím pozornost účastníků konference trochu jiným směrem. V referátu poukázal na dva nejčastější ideové zdroje protagonistů povstání – na kalvínský monarchomachismus v dílech Jana Jesenského z Jeseně „*Pro vindiciis contra tyrannos oratio*“ a Oršínovského „*Disputationum politicarum septima. De aristocratia et democratia...*“ včetně jejich vyzvednutí účelu demokracie pro zajištění svobody a rovnosti všech lidí (samozřejmě stavovských) a odmítnutí vlády nespravedlivého panovníka – tyra. Za druhé pak na husitské a reformační tradice v díle Mikuláše Diviše z Doubravína „*Actus martyriologicus seu laniena...*“ a jeho vystoupení v čele tří husitských houfů v zájmu ochrany pro tzv. neprivilegovaný čtvrtý stav při přivítání krále Fridricha Falckého v roce 1619.

Odpoledne na úvod třetího bloku referátů o válečné a poválečné situaci v Čechách seznámila přítomné PhDr. Kateřina Blažková z Muzea T. G. Masaryka Rakovník v referátu „*Bitva u Rakovníka 1620*“ s průběhem této šarvátky, vzájemného dělostřeleckého ostřelování či bitvy u Rakovníka, a to včetně rozboru písemných pramenů, výsledků archeologických výzkumů bojiště a zhodnocení těchto komplexních výzkumů na výstavě o bitvě u Rakovníka. Vytěžení zajímavého místního pramene o dragonádách a rekatolizaci přímo z Čáslavi představila včetně biografie autora pramene PhDr. Jana Vaněčková ze Státního okresního archivu Kutná Hora v příspěvku „*Novellae et declaratoriae pisáře Václava Formiky Poděbradského z roku 1653. Příspěvek k událostem 30-leté války v Čáslavi*.“ Doc. Ing. PhDr. Miroslav Plaček z Katedry archeologie a muzeologie FF Masarykovy univerzity v referátu „*Rondel a bastion. Poznámky k vývoji fortifikací v raném novověku*“ podal obsáhlý přehled vývoje obou typů opevnění s ukázkami výskytu po téměř celé Evropě od jejich zrodu na konci 15. století v Itálii. Přitom charakterizoval rondel jako kruhové nárožní hrazené zpevnění hradeb a bastion jako čtyřúhelníkové nárožní a několikapatrové zpevnění hradeb. Na tento referát navazoval další archeologický příspěvek Mgr. et Mgr. Michala Preusze, Ph.D. z katedry archeologie Západočeské univerzity Plzeň „*Archeologie českého stavovského povstání*“, jenž se pokusil shrnout dosavadní archeologické výzkumy na bojištích, trasách tažení, při samostatných opevněních a rovněž ve městech, opět s ukázkami vyobrazení v pořízené fotodokumentaci z výzkumů.

Poslední, čtvrtý blok referátů o válečné a poválečné situaci spíše ve středních Čechách otevřel referát PhDr. Vladimíra Jakuba Mrvíka, Ph.D. z Podlipanského muzea v Českém Brodě, pobočky Regionálního muzea v Kolíně p. o., „*Třicetiletá válka a její každodenní realita v královském městě Český Brod (1631–1635)*“, který přinesl souborný přehled vojenských zásahů a kontribucí a jiných povinností města Český Brod, depopulaci zejména po vpádu Sasů a při tažení císařských nevyjímaje. Třetí archeologický referát na konferenci zazněl z úst Mgr. Filipa Velímského, Ph.D. z Archeologického ústavu AV ČR Praha, v. v. i. Pod titulem „*Pecuniam sanguinem. Nálezy mincovních depotů z období třicetileté války na Čáslavsku a Kutnohorsku*“ zhodnotil zdejší mincovní poklady v porovnání s obchodními cestami a směry tažení. Na závěr PhDr. Pavel Novák, CSc. z Národního zemědělského muzea Praha-Kačina v zajímavém příspěvku „*Proměny Kutnohorska za třicetileté války*“ poukázal na vyhodnocení poválečných škod v berní rule po roce 1654. Upozornil, že nejvíce zpusťšené vesnice se již nekryjí s hlavními směry tažení a že patrně došlo již k novému osazování usedlostí, různé pomoci ze strany vrchností, novým živelným škodám apod.

V podstatě uzavření každého bloku referátů představovala živá diskuze. Sám jsem měl dotaz k prvnímu a třetímu referátu Mgr. Aleše Knápka

a Ing. Pavla Hrnčířika ohledně příčin porážky císařských v bitvě u Čáslavi, když dělostřelecká výzbroj stavovské armády byla zřejmě slabší. Další dva dotazy k prvnímu bloku přednášek měl univ. Prof. PhDr. Václav Matoušek, CSc. V druhém bloku referátu měl k mému referátu dotaz univ. Prof. Dr. Wojciech Iwańczak, jaké jsou prameny k otázce o tzv. čtvrtém stavu z neprivilegovaného lidu. Ve třetím bloku největší počet dotazů mířil na doc. Ing. PhDr. M. Plačka ohledně možného vlivu tureckého nebezpečí na zdokonalení opevnění skrze rondely a bastiony od univ. Prof. Dr. W. Iwańczaka (zodpovězeno záporně) a o přesné charakteristice těchto opevňovacích prvků. Ve čtvrtém bloku referátů vyvolal největší pozornost referát PhDr. Pavla Nováka o určení škod v komparaci s bojišti třicetileté války od Mgr. Filipa Velímského. Celou konferenci uzavřel a stručně shrnul právě Mgr. Filip Velímský, PhD. A úplně na závěr seznámil přítomné s programem exkurzí navazujícího dne Mgr. Aleš Knápek.

Druhý den se konala exkurze do Městského muzea v Čáslavi včetně výstavy o bitvě u Čáslavi s výkladem Mgr. A. Knápka. Po neformální panelové diskusi nad modelem města Čáslavi ve středověku a raném novověku se pod vedením téhož konala exkurze po bojišti bitvy zvláště ve vesnicích Horky, Potěhy a Bratčice. Na úplný závěr mohli zájemci navštívit Pamětní síň Jana Žižky z Trocnova na radnici v Čáslavi.

Čáslavská konference přinesla řadu nových poznatků o průběhu bitvy u Čáslavi a zhodnotila její význam jako prvního vítězného střetnutí české stavovské armády nad císařskou armádou. Současně připomenula 400. výročí zahájení českého stavovského povstání a třicetileté války, a to jako jediná konference věnovaná tomuto výročí v letošním roce kromě pozdější konference v listopadu téhož roku, připravené k výročí vypuknutí třicetileté války Pedagogickou a Filozofickou fakultou Západočeské univerzity v Plzni.

Z jednání konference již (2019) vyšel sborník referátů v rámci časopisu Zprávy Včely čáslavské 3, 2018, 122 stran, ISSN 2464-5702 a ISBN 978-80-907104-1-2. V časopise je otištěno celkem jedenáct původních referátů s mírně modifikovanými názvy, a to od Aleše Knápka spolu s Filipem Velímským, Wojciecha Iwańczaka, Attily Tózsza-Rigó, Pavla Hrnčířika, Jiřího Juroka, Jany Vaněčkové, Kláry Andresové, Jana Kiliána, Pavla Nováka, Michala Preusze a Miroslava Plačka. Tzn. kromě čtyř referátů byly otištěny všechny konferenční příspěvky. Několik příspěvků je doplněno zajímavou obrazovou přílohou včetně map vojenských tažení. Je jen škoda, že žádné informativní texty a obrazové přílohy nebyly zařazeny k výstavě o bitvě u Čáslavi v roce 1618 a o exkurzi po bojišti.

Jiří Jurok

